

44

espeleòleg

4 € / DESEMBRE 2006

CEC

NOVES EXPLORACIONS

**Un nou avenc a Tendeñera:
el bufador del Mor**

CAVITATS DE CATALUNYA

**Exploracions al Capolatell
i a la serra de Busa**

Tu, a la teva

FOTO: ROGER RIVIRA

**Nosaltres ens ocupem d'equipar-te
amb el millor material**

nus
esports de muntanya

Plaça del Diamant, 9
08012 Barcelona
tel. 932 184 117
<http://personal2.iddeo.es/nus>
espeleonus@eresmas.net

EQUIP DE RECERQUES
ESPELEOLÒGIQUES

CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

Edita:

Centre Excursionista de Catalunya
Club Alpí Català
Paradís, 10 i 12 - 08002 Barcelona
Tel. 933 152 311
www.cec-centre.org

Director:

Ferran Alexandri

Consell de redacció:

Ferran Alexandri, Dani Ferrer,
Toni Inglès, Martí Romero

Disseny i maquetació:

Estudi Toni Inglès

Correctora lingüística:

Eva Mengual

Impressió:

INGESA, Tel. 934 622 180
Impressió en paper ecològic

Dipòsit legal:

B 22844-1967

Portada: Cova de Santa Elena,
Sierra de Tendeñera.

Roger Rovira, fotògraf
professional i espeleòleg,
va guanyar el Premi Ciutat de
Sant Feliu 2004 amb aquesta
fotografia, en el marc
del Concurs Internacional de
Fotografia Espeleològica.

Subscripcions:

Redacció de Espeleòleg
Paradís, 10 i 12
08002 Barcelona

La revista *Espeleòleg* no comparteix
necessàriament l'opinió que s'expressa
en els articles publicats, sinó que
la responsabilitat dels comentaris recau
sobre els respectius autors. El *copyright*
dels articles, tant de la part literària com
de les il·lustracions, és propietat
dels autors. Per tant, queda prohibida la
reproducció total o parcial, per qualsevol
procediment, dels continguts de
la revista *Espeleòleg* sense l'autorització
escrita dels propietaris del *copyright*.

La revista de l' espeleòleg

núm. 44

DESEMBRE 2006

4

**Un nou avenc a Tendeñera:
el bufador del Mor**

10

**El Capolatell.
Gent, història i llegenda**

16

**Espeleologia
al Capolatell**

EDITORIAL

La complexa vida de les revistes d'espeleologia editades per un club ha fet que la regularitat en la seva aparició esdevingui gairebé una utopia i que els lectors habituals, quan ja han passat tres anys d'absència, com és el nostre cas, dubtem si algun dia tornarà a sortir la nostra revista.

Són nombroses les causes que provoquen aquest retard: quan no són els autors que no acaben mai un text, aleshores falta una topografia o bé cal buscar un gravat o fer un dibuix. I encara més: quan ja sembla que tot està acabat encara es descobreix que cal redactar un peu de foto. Si, a més de tot això, hi afegim les dificultats per reunir el Consell de Redacció, i que el maquetista i el corrector –o els dos alhora– van bojós de feina i no tenen temps per a res, tindrem una visió força real de per què s'eternitzen les coses.

Els socis encarregats de l'edició fa anys que som conscients d'aquest problema. És la nostra responsabilitat garantir –engany que fa quaranta anys de l'aparició del primer *Espeleòleg*–, la continuïtat i la regularitat a curt i a mitjà termini. Calia prendre decisions i les hem preses. Bàsicament, es tracta d'aprofitar les sinergies que existeixen amb la revista *Muntanya* del CEC, i també la reducció del nombre de planes. Confiam plenament que aquestes mesures permetin recuperar l'agilitat i l'espontaneïtat perdudes i complir l'objectiu de treure un o dos números cada any. A més, cal dir que amb aquesta nova etapa d'*Espeleòleg*, si bé té menys pàgines, apostem pel color.

No oblidem que *Espeleòleg* segueix el camí de moltes revistes de club que s'han difuminat fins a desaparèixer completament. De fet, per intentar evitar que això passés, la Federació Catalana d'Espeleologia (FCE) sempre havia estat oberta a donar un cop de mà. Fins i tot, fa uns deu anys es van fer un parell de reunions entre els responsables de les revistes i els dirigents federatius per raonar la problemàtica i buscar formes de col·laboració. Pel que es va exposar semblava que el tema econòmic era el més apressant, i, per tant, l'acord consensuat va anar en aquest sentit: la FCE compraria un nombre determinat d'exemplars de tot el que es publicués, al preu de venda al públic, i aquest marge ajudaria a finançar l'edició. La FCE els regalaria els exemplars comprats

a tots els clubs federats i tothom en podria gaudir, consultar-los, etc.

Tot va anar raonablement bé fins que un llest de torn, astutament, va pensar: «Si jo venc al doble o al triple del cost real, la FCE em pagarà l'edició sencera». I com gairebé sempre passa, van pagar justos per pecadors, i d'aquesta manera es van reduir dràsticament els ajuts federatius.

Sense voler creure en les causes i els efectes, el que és cert és que aquestes restriccions van coincidir amb els primers rumors que es volia fer una revista federativa. I cal fer un incís per donar la benvinguda, encara que sigui amb retard, a l'*Espeleo-Cat* i desitjar-li que pugui representar dignament, amb el continent i el contingut, a l'espeleologia catalana.

Però tornant on érem, creiem que ha arribat el moment de plantejar-se si l'obligació d'incloure logotips i citar el suport de la FCE i de mig organigrama de la Generalitat de Catalunya compensa el que rebem. Amb tanta parafernàlia sembla que sigui molt, però la veritat és que, gratis, ningú ens dona res. Es tracta d'una operació de compra i venda on les condicions les fixa la part compradora i on s'ha d'aportar una factura. I això no és una subvenció. Imaginem que la FCE també té els seus problemes financers, que, entre altres coses, no permeten que ningú amb solvència lingüística revisi la correspondència, els impresos i la mateixa revista *Espeleo-Cat*, minats tots aquests documents de faltes d'ortografia i de sintaxi horribles. ¿O potser la C de catalana d'aquesta federació té un significat que se'n escapa?

Ja per acabar, volem celebrar el nou rècord de profunditat a l'avenc de la Bargadera d'Escunhau (Vall d'Aran): -571 m. Això és un premi a la constància d'uns grups, l'EDES de Manresa i, sobretot, el GIEG de Granollers, que ha demostrat amb el seu historial que al nostre país encara queden moltes coses per descobrir i algunes de tan extraordinàries com aquesta. Volem felicitar a tots el que en un moment o altre han participat en aquesta descoberta, i també fer-la extensiva a Manuel Monterde, profeta poc escoltat de les possibilitats espeleològiques de l'Aran i l'Alt Èssera. El temps, a poc a poc, li ha anat donant la raó.

Un nou avenc a la serra de Tendeñera: el bufador del Mor

Entrada al bufador del Mor. Després d'una important excavació per desobstruir el bufador, s'obre una entrada prou gran a l'avenc per passar-hi.

Text i fotos: **Xavier Mor**

Després del llarg hivern, i amb l'arribada del bon temps, teníem ganes de reprendre l'exploració del Foratón de Tendeñera (+11, -903 m), el gran avenc que l'ERE-GAF va descobrir l'any 1997 i que, el 2002, fruit dels treballs dels espeleòlegs, va passar a ser un altre mil del sistema Arañonera i el tercer que explorà el nostre grup des que va ser fundat.

Pel pont de Sant Joan del 2003 vam decidir fer unes incursions al Foratón de Tendeñera per canviar-hi les cordes malmeses i reequipar-lo, però en acabar la feina i baixar cap a la vall vam descobrir allò que, amb una mica d'esforç, esdevindria un nou avenc a la serra de Tendeñera: el bufador del Mor.

CAMPANYA 2003

Tot va començar quan baixàvem del Foratín de Tendeñera, l'altra boca d'accés al sistema Tendeñera, per una de les canals formada a la placa calcària. Abans d'arribar a les planes de Soaso, ens adonàrem que, entre rocs, terra i alguna herboteta, al cim d'una petita canal que arrossega les aigües de pluja, hi havia un forat molt petit, com si fos el cau d'una bestiola, però no ho podia ser, perquè hi sortia un corrent fort d'aire fred. Era un bufador¹; per tant, podia comunicar amb una cavitat subterrània. Primer vam escarbotar amb un bastó per intentar destapar aquell forat i fer-lo una mica més gran, però amb aquest material rudimentari i a aquelles hores, poca cosa hi podíem fer. Vam haver de marxar, però abans en vam prendre nota en el nostre quadern de camp i vam deixar-hi una fita per retornar al més aviat possible a aquest bufador que tant prometia.

I així va ser. La setmana següent, un equip de l'ERE va pujar a Soaso amb la intenció de desobstruir el bufador del Mor —els companys van decidir d'anomenar-lo així perquè havia estat jo qui l'havia localitzat. I es va desobstruir, certament, gràcies a l'esforç tenaç de

¹ **Bufador:** Forat per on surt un corrent d'aire, especialment el forat que comunica amb una cavitat subterrània.

picar amb mall i escarpa, de fer palanca amb el perpal i desplaçar roques i, finalment, de foradar la roca mare amb el trepant per introduir-hi microexplosius i fer-los esclatar. Després d'hores de feina es va obrir una gatera estreta per on podia passar prou còmodament una persona, tot superant el pas de l'Espasa de Dàmocles —una gran roca que amenaçava caure i tancar l'estreta cova per sempre més. El que havíem vist com un cau de conills, ara ja tenia l'aspecte d'una petita cova amb un corrent d'aire fred considerable. En entrar el primer espeleòleg, va veure que després de dues petites rampes s'obria un pou d'uns 10 m; per tant, semblava que la cavitat continuava.

Havíem trobat un nou avenc. El corrent d'aire era evident i constant, i això ens va fer pensar en la possible i hipotètica connexió d'aquesta nova cavitat amb el tobogan de l'Infern o el meandre Tu Tranqui del Foratón de Tendeñera. ¡Qui ens ho havia de dir!, havíem descobert, gairebé per casualitat, una nova cavitat que tenia bones perspectives.

Va passar un temps fins que no vam reiniciar l'exploració. En una segona fase, vam haver de treballar a fons alguns passos estrets en determinats punts de l'avenc, d'estructura meandriforme, i, després d'eixamplar-los amb les tècniques de desobstrucció habituals, vam arribar fins a una profunditat de -120 m. Seguíem una gran diàclasi, que en aquesta cota interceptava amb el meandre principal de la cavitat. Després de fer encara un parell de desobstruccions més, vam progressar fins a arribar a -140 m. Però aquí es va acabar l'exploració.

A finals del més d'octubre vam decidir de fer el darrer atac de la temporada. Hi havia previsions de mal temps als Pirineus, i vam sortir de Barcelona amb el cel ben ennuvolat. En passar per Broto, plovia a bots i barrals. ¡Quin panorama! Ens podíem haver retirat, però era l'últim cap de setmana de la temporada i no el volíem desaproveitar. De manera

El trepant és una eina fonamental per fer forats i poder clavar els espits, d'on penjarà una instal·lació i una corda cap al fons.

Context

El bufador del Mor és una cavitat situada a les calcàries del paleocè, molt carstificades i verticalitzades en aquest sector. Té una estructura meandriforme, amb encaixos superposats que dificulten l'exploració a causa de les nombroses estretors i canvis de nivell. L'experiència ens ha demostrat que es tracta d'un col·lector força actiu, molt possiblement afluent del riu d'Arañonera i, per tant, les aigües recollides ressorgeixen a la Fuente del Bozo, a la vall del riu Ara.

Localització

Des de la vall de Broto cal seguir la carretera N-260 en direcció a Biescas, a la vall de Tena. Entre Viu i Linàs de Broto surt una pista —tancada amb cadena— que va cap al nord; cal seguir-la fins al final, a les

planes de Soaso de Linàs. Des d'aquí cal remuntar el barranc del Zebollar fins més enllà de la seva capçalera, a l'escarpat vessant sud de la serra de Tendeñera. És molt convenient per a l'espeleòleg dur el GPS, perquè no hi ha punts de referència.

M. R.

ALBERT MARTÍNEZ

que, amb els cotxes, vam arribar al final de la pista que puja fins al refugi de Soaso. Aleshores la pluja ja era neu. Ens vam canviar i vam organitzar el material dins dels farcells de l'espeleòleg: trepant, broca, parabolts, xapes, cordes, equip de vertical, una mica de menjar i aigua. I així de carregats vam començar a pujar enmig de la boira i la neu. A uns 100 m del bufador hi havia ben bé un pam de neu pols, i el pendent escarpat dificultava l'arribada a l'avenc. L'un no ho tenia gaire clar, però l'altre l'empenyia per seguir progressant, i així vam anar avançant.

Vam arribar a la boca glaçats, i ens vam canviar de pressa, per tal d'entrar tot seguit a l'avenc. Un cop a dins ens vam trobar encara amb algunes complicacions. Per començar, quan feiem ràpel pel tercer pou, ens vam adonar que hi havia degotalls en forma de

dutxa, i la Gran Diàclasi estava totalment molla. No em sap greu dir que el primer que vam pensar era que haviem d'abandonar l'exploració, ja que estàvem xops, però el cas és que no volíem tornar amb les mans buides. Vam continuar fent ràpel amb l'esperança que més avall la cosa canviaria. Sabíem que una vegada fóssim al meandre aconseguiríem esquivar l'aigua. Observació exacta i verídica.

A continuació, vam remuntar entre blocs encastats a banda i banda del meandre, però un altre pas estret ens va frenar. Calia desobstruir-lo. Vam picar la roca durant més d'una hora fins a aconseguir passar i daval·lar un pouet de 8 m. A continuació, hi havia una gatera estreta i, de nou, un altre pas estret, que no podíem superar. En aquest punt vam decidir fer marxa enrere. De manera que vam anar plegant les cordes a

la capçalera de cada pou fins a arribar a uns 50 m de la sortida. Feia massa fred, i vam deixar el material recollit i a punt per a una altra ocasió. Una cop a fora, per sort, no nevava, però eren les 12 de la nit i feia un taro que pelava. Amb un bon gruix de neu pols vam anar baixant, mig rellicant, fins al cotxe. La temporada s'havia acabat, però sabíem on havíem de tornar tan bon punt la neu ens ho permetés.

L'helicòpter s'ha convertit en un transport imprescindible per a les exploracions en carsts d'altura.

CAMPANYA 2004

Al final del juny del 2004 vam tornar novament al bufador del Mor, just al punt on ho havíem deixat l'any passat. De mica en mica, superant els passos estrets, vam anar guanyant més profunditat, fins que vam assolir la cota -180 m. Arribats a aquest punt, però, el corrent d'aire disminuïa notablement, però encara ens continuava indicant el camí que havíem de seguir: ¡avall! Certament, les estretors d'aquesta cavitat dificultaven molt l'exploració, i l'esgotament físic és un factor que cal tenir en compte. Vam trigar dos dies en eixamplar tots els passos que complicaven la sortida de l'avenc.

Tot i que les campanyes del 2004 han estat sovintejades, el temps va passar molt de pressa, com sempre, i vam arribar, un cop més, al final de la temporada. El resultat, però, havia estat prou satisfactori, tot i que un nou pas estret feia impossible la continuació de l'exploració. Malgrat que inicialment el bufador del Mor era un simple forat que no sabíem on ens conduiria, havíem arribat a assolir els -195 m de fondària. Tot i així, creiem que l'avenc s'acabarà definitivament en aquesta cota. Per tant, decidim desequipar-lo completament, i si algú de nosaltres pensa tornar-hi algun dia, es trobarà amb la difícil resolució d'avançar per un avenc ple de passos estrets i pregoneses insondables.

Els passos estrets són la tònica general d'aquest nou avenc de la serra de Tendeñera, capaços d'esgotar l'espeleòleg més ben preparat.

EL CAPOLATELL

Gent, història i llegenda

Serra de Busa (Solsonès)

Autora: **Montserrat Ubach i Tarrés**

Pocs indrets de Catalunya són tan isolats i inexpugnables com el planell de Busa, al Solsonès, una plataforma rocallosa tallada pels penya-segats que s'alça enmig de valls i tosses.

En un extrem, la roca s'ha esqueixat i s'ha separat de la resta, tot formant un monòlit on només es pot accedir per una palanca: és el Capolatell. Per les condicions estratègiques que presenta va ser utilitzat al segle XIX com a fortalesa militar i presó de guerra. Actualment, la seva bellesa i les seves característiques geològiques l'han convertit en un atractiu per als muntanyencs i en una zona d'interès per als espeleòlegs.

VENIR DE BUSA

L'expressió *venir de Busa* equival a dir 'venir de la quinta força', una dita molt antiga que encara és vigent i que pot ser el secret de l'atracció que sempre hem sentit per aquesta serra.

Vam conèixer Busa el 1967 amb motiu de les primeres exploracions als avencs de Capolatell. Durant aquests trenta-nou anys l'hem seguida visitant amb una excusa o una altra, com ara l'aixecament del plànol topogràfic de situació de les esquerdes i els avencs que publiquem en aquest treball. Altres vegades, però, hem anat a Busa només per gaudir d'un dels indrets més entranyables de l'«operació Solsonès», desenvolupada durant els anys seixanta; una dècada important i plena de fites en la història de l'ERE, com ho va ser també el naixement de la revista *Espeleòleg*, «un mitjà d'expressió en el qual hi té cabuda la part humana», com deia l'editorial del número 1 de la revista.

La primera part d'aquest treball es dedica precisament a la «part humana» del Capolatell i de la serra de Busa: a la família de can Rial –l'única que encara viu al pla–; a Ramon Clotet, batlle de Navés; a mossèn Ballarín, i a tota la gent de les masies properes a la serra, que tant han contribuït a la bona marxa de les exploracions. A tots ells, el modest homenatge dels espeleòlegs.

JORDI LLORET I PRIETO

LA BUSA DE MOSSÈN BALLARÍN

Mossèn Ballarín va ser durant molts anys el rector de Jubau, prop del Pi de Sant Just, al sud de Solsona. Es defineix com un capellà de pagès:

El món del pagès –diu– és un món que si no l'has viscut no el pots explicar gaire. I, en canvi, els que hem tingut la sort de ser rector de pagès, mai més l'hem oblidat.

Té més de 80 anys, i es recorda fil per randa de fets i anècdotes de la diòcesi. Escoltar-lo, amb la saviesa de l'experiència viscuda i amb la lògica i la manera que té d'explicar les coses, és sempre un plaer. Que, a més, ens parli del planell de Busa i d'històries d'aquest racó del món, és una delícia. I si la xerrada té lloc gairebé a cau d'orella, en l'atmosfera tranquil·la que es respira el cap vespre d'un dia de tardor, en el silenci del seu estudi, no té preu. Ens deia:

No ho deveu pas saber, perquè no ho he dit a ningú, però Busa és un tòpic al nostre bisbat. I us ho explicaré: el nostre, és un bisbat rural, fora d'unes quantes

metròpolis (la més grossa és Berga). Llavors hi ha molts caps de roc que nosaltres en diem –o jo en dic– el *greny*. I Busa és el símbol dels caps de roc. Res; quan hi ha un capellà que comença a dir «no sé què... això van mal dades...», diuen: *jaquest l'enviaran a Busa!*.

Recordo una anècdota, perquè situeu com era Busa: Hi havia un home que va acabar d'hortolà de l'hospital de Solsona –i que el seu renec era *me cago en dinou*– que va anar a fer la mili a Mallorca. I es veu que allò que fan a la mili, que fan posar el braç bé i posar el fusell... vaja, que li van tocar l'os de la música! Va clavar un cop de fusell al sergent; es va escapar com va poder, i va viure tota la resta de la vida a Busa perquè no l'atrapessin. I no el va atrapar ningú.

Mossèn Ballarín fa una pausa llarga per sospesar els records dels vells temps de Busa i la seva gent.

Abans hi havia sobredosi de capellans. Hi havia capellans per tot arreu. A més el capellà –i si em coneixeu ja sabeu que no faig propaganda de la botiga– era el nucli

La panoràmica que es contempla des del planell de Busa és molt espectacular.

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL DEC

DE GUIFRÉ EL PELÓS A LA GUERRA DEL FRANCÈS

Els peus dels espadats de la serra de Busa es banyen a les fredes aigües dels rius Cardener i Aigua d'Or, que formen dues valls de gran bellesa. Busa pertany a Navès, el municipi més extens de la comarca del Solsonès. Està dividit en nou parròquies on hi viuen unes 300 persones agrupades en nuclis de tres o quatre cases. D'esglésies, ni ha 51; gairebé tantes com masies.

Ramon Clotet i Vilalta és l'alcalde de Navès des del 1979. Apassionat i gran coneixedor del país, n'ha investigat la història i la cultura i ha contribuït a divulgar-les a través de nombrosos escrits i iniciatives, com ara el monument que es va aixecar als peus de Busa per commemorar la mort del comte Guifré el Pelós l'11 d'agost del 897.

És el mateix alcalde qui ens acompanya davant l'esultura en honor al fundador de la nissaga comtal catalana i ens explica uns fets històrics que desconíem quan vam descobrir la serra de Busa als anys 60. «Si bé no sabem on va morir Guifré el Pelós —ens explica— sí que s'ha pogut establir amb precisió el lloc on el van ferir de mort en una emboscada. I va ser aquí, a la vall d'Or, dins el terme municipal de Navès».

En la presentació escrita de l'obra del professor i arabista Pere Balañà *Navès, els musulmans i el comte Guifré I el Pelós*, on es desvetllen els detalls d'aquest esdeveniment, en Ramon Clotet expressa la seva satisfacció indescriptible pel fet que un dels episodis més transcendents d'aquest mític personatge i de Catalunya tingués lloc al castell d'Or, actualment conegut com el Pujol de la vall d'Or.

La serra de Busa i el seu entorn, però, han estat protagonistes d'altres fets històrics, com ara els que van tenir lloc durant la guerra del Francès, a la segona meitat del 1810. Les cases de pagès es van omplir de gent del país que fugia de l'invasor, i s'hi van viure escenes de pànic quan aquell es va atrevir a pujar a les muntanyes. «No cal dir el tropell i aldarull que hi hagué a les cases de pagès plenes de gent refugiada», diuen els cronistes. Segurament gràcies a la pressió dels sometents, la incursió dels francesos va ser curta, però suficient per «baixar tots encarranquinats de bestiar i altres coses que van robar».

MORIR A BUSA I RESSORGIR A PARÍS

El 1811 el general Luis Roberto de Lacy y Gautier (1775–1817) va ser nomenat capità general de Catalunya i va emprendre la tasca de reorganitzar l'exèrcit. Com que Busa era un punt clau en la línia de defensa contra els invasors francesos, va instal·lar-hi el campament d'instrucció de la tropa i va convertir la serra en una fortalesa militar.

Només s'hi podia pujar a peu o amb animals. Els carruatges, l'armament o qualsevol estri de gran mida s'havia de desmuntar. Alguns corriols acabaven amb escales de fusta o troncs verticals; dificultats

Escala vella del grau de can Orriols, Busa, (1939).

del poble. Així que ha desaparegut el capellà, el poble ha minvat, perquè de fet, més que l'alcalde, l'home que tirava de Busa era el capellà, i la missa dels diumenges és on la gent es trobava i parlava de les seves coses.

Doncs bé: hi ha la Selva, al peu de Busa, que és una parròquia petita on hi havia el mossèn Altamira (jo encara el vaig conèixer quan ell feia de rector. Quan va esclatar la guerra, va dir missa a la parròquia durant tota la guerra. ¡I tocaven campanes els diumenges! I és que ningú es va recordar d'allà dalt...

Diuen que els miners de Cardona van anar a cremar l'església. Van trobar un home fangant i li van dir «¿Sabeu si el capellà és a casa?»; i va dir «No, no hi és; em sembla que no hi és.» ¡I se'n van anar! I era el capellà el qui estava fangant!

que eren compensades per la seguretat d'un emplaçament que ha passat a la història per ser el primer lloc d'Espanya on es va proclamar «la Pepa», la Constitució de Cadis del 1812.

Però Lacy va treure encara més partit de Busa: va destinar el Capolatell, un esperó aïllat de la punta oest i actualment unit al planell per una palanca, com a camp de reclusió dels enemics. Un cop allà, no tenien possibilitat d'escapar-ne.

Expliquen que alguns presoners francesos, extenuats de fred i de fam, es van estimar pels penya-segats tot exclamant: «¡Morir a Busa i ressorgir a París!».

ENTRE LIBERALS I CARLINS: UN BATLLE «ESCALDAT»

Si bé el batlle actual de Navès, Joan Clotet, no es queixa de l'època en què li ha tocat fer d'alcalde, un antecessor seu, en Joseph Feliu, en va sortir «escaldat». Evidentment, ni el temps ni les circumstàncies eren les mateixes.

L'any 1822 la gent de Busa i de tot Navès va decidir fer un acte de revolta contra els liberals al mig de la plaça del poble. Davant els rectors i uns mossos d'esquadra van enderrocar una pedra amb inscripcions que havien aixecat com a monument constitucional, i van proclamar el rei Ferran VII. Abans de marxar les tropes liberals van calar foc a moltes cases.

Els anys no van calmar els ànims dels que donaven suport a la reina Isabel i dels que ho feien al seu oncle Carles, i es va iniciar una guerra que va durar del 1833 al 1840. En Joseph Feliu seguia fent de batlle.

Els combats més aferrissats de la zona es van produir quan els dos bàndols van ocupar el santuari de Lord i s'hi van fer forts. Primer el van convertir en hospital i després el van cremar. També van establir un altre hospital de guerra a la vall d'Ora. El 1837 els carlins van ocupar Solsona, Berga i tota la comarca. El camí ral de Solsona a Berga es va convertir en un anar i venir dels exèrcits dels dos bàndols; el 1840 hi va passar el general Cabrera, i poc després, l'Espartero.

Les peripècies del batlle de Navès, contades per ell mateix i publicades per Antoni Bach, antic rector de Besora i encarregat de Busa, en el seu llibre *Navès i l'antiga vall de Lord*, són bones del tot:

Nota del que m'ha passat de resultes de ser batlle de Navès.

Primerament per la guerra de l'Any 22, passà un dia lo Governador de Cardona ab una partida, y lo Moliner, per fer senyal per retirar la gen, tirà tiros y pasà lo dit Governador per la Casa del Regidor y deixà recomanat que si lo endemà nom presentava me perseguiria de mort, y la Casa Cremada; ab asò vas determinar presentar-me y me posà 500 duros de multa, y per escapar-me li hagué de donar 16 doblas de quatre.

En la present guerra esent també Batlle, y estant lo dia del Roser de Octubre al aplech de Navès, compareguren tres que anavan ab Capa de Carlistas, armats, y garrotaren a tres hòmens de dit aplech, sens que ningú gosés resistir-se, y los tingueren tota la tarda allí garrotats y no deixaren marxar ningú fins a la posta del sol, y a la vetllada anaren a la rectoria y los dos los feren confessar y los

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CEC

FERRAN ALEXANDRI

mataren tras la Iglèsia al camp de Sta. Llúcia; teníam manat que de tot lo que occurregués al Poble sen hagués de dar part a Cardona y Solsona, lo que vas fer, y tornaren un ofici del Comendan de Armas de Solsona que nos presentésim la Justícia y Rector, y nos juntàrem plens de temor y espan, y resolguérem presentarnos, y luego nos posaren presos; nos formaren causa y nos tingueren 4 mesos a Solsona, y nos portaren a Barcelona, y allí nos tingueren 5 mesos, y entre multas y gastos nos costà 12 doblas de quatre a cada hu; aui es pot veurer los malts resultats que porta lo ser justícia en temps de guerra y lo presentarse ab lo govern quant està irritat, y així fas lo present lo primer de març de 1838, Joseph Feliu.

A dalt, la palanca que separa el monòlit de la serra de Busa, als anys 1900-1915. A baix, l'actual palanca metàl·lica.

Als voltants del 1806 hi havia vuit cases, entre altres la de can Rial, l'única que segueix habitada. No va ser fins al 1953 que un vehicle va arribar a Busa

UN COTXE A BUSA

Alguns escrits del segle X ja expliquen que al Montis Businis, hi vivia gent. Entre el 1593 i el 1624 es va traslladar la parròquia de Sant Pere d'Escales a Sant Cristòfol de Busa. Als voltants del 1806 hi havia vuit cases, entre altres la de can Rial, l'única que segueix habitada. La gent només hi podia arribar a peu, seguint corriols o grimpant els graus finals per escales de troncs.

No va ser fins al 1953 que un vehicle va arribar a Busa. ¡Tot un esdeveniment! S'havia eixamplat el pujador del grau de la Creu, i s'havia fet una altra entrada pel vessant nord-est, que dona a Llinars de Berga. ¡Aquell any, en la missa de Sant Cristòfol, van rebre la benedicció un camió i dues motocicletes!

Malgrat aquests dos accessos, no són gaires els vehicles que decideixen enfilar-se pels espadats de conglomerat, verticals i feréstecs. El qui ho fa, un cop superada la darrera pujada, a 1.360 m, troba de sobte un paisatge que contrasta amb el que ha deixat enre: les agulles i els penya-segats donen pas a un conjunt harmoniós de línies suaus i a tota una aquarel·la de tonalitats verdes de boscos de pi i prats d'herba, amb esquitxos de grocs, blaus i vermells de les flors silvestres, i amb pinzellades d'ocres dels camps de cereals i de patates. Tot això, l'església, quatre cases i la gent de can Rial, són avui el planell de Busa.

LA GENT DE CAN RIAL

Casa Rial és l'única masia habitada. Hi viuen quatre persones: el matrimoni Josep Muntada i Maria, la seva filla Pilar i Josepa Cardó, la tieta. Els últims veïns que quedaven, els de casa Vila, se'n van anar fa més de deu anys.

Els Rial viuen de la terra, del bosc i d'uns pocs caps de bestiar. Diuen que amb això en tenen prou i que no pensen marxar. Han estat moltes generacions d'una família vivint a la mateixa casa pairal. «L'hem anat fent de mica a mica» —diu orgullosa la Josepa.

I és que poc a poc tot va arribant al planell de Busa: tenen plaques solars per a l'energia elèctrica, per al telèfon i per altres comoditats que fa pocs anys ni somiaven.

Mireu, diu en Josep: si teníem una urgència sortíem a avisar a algú d'una altra casa, i si arribava a venir el metge, ho havia de fer en cavalleria. Si s'havia de morir de ràpid es moria de ràpid, o si no havia d'aguantar el que passava.

A la cuina, vora del foc, la família desgrana records i ens explica que abans no era com ara:

Ens hem quedat sols. Hem vist cinc cases habitades. I n'hi havia on vivien 15 o 20 persones: els fills, els pares, la criada, el vaquer, el de les ovelles... Hi va haver rectoria fins al 1932 i en sortir de missa es feia una processó per les quatre creus que hi ha al planell: per guardar de la pedra, de la pesta, de la llagosta... i de l'altra, no m'en recordo.

A Busa mai no hi ha hagut escola. «Cada dia baixàvem a peu fins a una casa de la Selva, a uns 5 km del planell, on hi havia un mestre», diu el Josep, «i durant molts anys es feia un mercat setmanal al planell que ara es coneix com *el mercat de Coll d'Arques*», i «fins i tot els diumenges es feia ball», afegeix la Maria. El més dur, però, era l'hivern.

Can Rial de Busa, els anys 1900-1915.

Abans hi nevava molt més que ara. No veiem arribar els animals pel camí, de tanta alçada de neu que hi havia. Quan érem quinze o vint persones la trèiem amb pales. Però quan vam quedar sols, alguna vegada que el vent la va amuntegar, vam quedar aïllats i ens van haver de venir a ajudar.

—¿I mai no heu tingut por?

Alguna vegada sí, com aquell vespre que veníeu a baixar als avencs i vaau picar la porta i no us volíem obrir, ¿us en recordeu? —ens pregunta el Josep, divertit. Aquells dies que vaau pujar vosaltres a Busa voltava una colla que havia entrat a moltes cases i corria el rumor que s'amagaven per aquests marges.

—¿I en aquests casos, a banda de no obrir la porta, què feu?

Enraonar, enraonar molt i engegar l'emissora, perquè semblava que hi ha molta gent a casa.

LES ESQUERDES DE LA PRESÓ COM A AMAGATALLS

Durant la guerra civil, la inaccessibilitat de Busa no va evitar que hi continués pujant la milícia republicana a fer registres. Les coves i les esquerdes del Capolatell, unit a la resta de Busa per un tronc mig podrit, van servir d'amagatall a moltes famílies. La Josepa ens ho explica:

Érem cinc germans i tots cinc ens hi vam haver d'amagar. I llavors el pare i la mare també; perquè si no trobaven els joves, s'emportaven els vells. A mi se'm van emportar. Sí, perquè en veure que els que quedàvem a la casa no volíem descobrir on eren, em van dir «ja que no ho voleu dir, se us emportarem». I se'm van emportar tres d'aquí: a mi, un mosso que teníem i un altre home.

En una de les coves que els soldats mai no van localitzar, s'hi van arribar a amagar unes trenta persones, durant un any. Era a finals de la guerra. Al principi, a mesura que les tropes descobrien els amagatalls, la gent

anava canviant de cova. «Quan ens esperaven a un lloc, anàvem a l'altre» —recorda el Josep— «i és que es volien endur a tothom: van començar pels de 18 anys i al final volien fer anar a batallar els de 45. I alguns amics que venien de fora es quedaven aquí a les coves».

Les esquerdes del Capolatell, a més d'amagar persones, també van servir de rebost de llonganisses i cansalada. Quan corria la notícia que l'endemà pujava la tropa a fer registres, els que quedaven a les cases anaven a la nit a amagar el tiberi. Si no ho feien, els en deixaven sense. Un cop passat el perill, tornaven a buscar-lo. «Només hi havia un tronc per passar d'una banda a l'altra i estava podrit. Nosaltres passàvem amb molta dificultat, però els soldats s'ho pensaven».

Des que fa uns anys l'Ajuntament va decidir posar un petit pont de metall per travessar la gran bretxa que separa Busa de la Presó, l'accés al Capolatell ja no té cap dificultat. Quan nosaltres van començar a explorar els avencs de Capolatell, encara hi havia una passarel·la de troncs que s'havien d'anar refent cada sis o set anys a mesura que queien pel barranc.

Aquesta vegada, amb la companyia del Josep, visitem un cop més aquest monòlit de roca. Ens ensemyà el punt més alt on els presoners francesos plantaven la seva bandera; el lloc on, quan ell era jove, feien el carbó d'alzina, i també les famoses esquerdes on es refugiaven ells i el seu rebost. A canvi, nosaltres li mostrarem els esvorancs que baixen més de 100 m i li explicarem que en un d'aquests avencs vam descobrir una finestra a la roca que podria confirmar una de les anècdotes que s'expliquen de la Presó: la d'aquell presoner francès que va aconseguir fugir tot baixant per una d'aquestes esquerdes i sortint per un forat que dona als penya-segats.

I és que, sovint, llegenda i realitat es confonen. I a Busa, no hi falta de res.

*Masia de can Rial,
al planell de Busa.*

**Les coves
i les esquerdes
del Capolatell,
unit a la resta
de Busa per
a un tronc mig
podrit, van servir
d'amagatall
a moltes famílies**

Espeleologia al Capolatell

Autor: **Jordi Lloret i Prieto**

LA SERRA DE BUSA: TRETS GEOGRÀFICS I GEOLÒGICS

A la zona de contacte de la Depressió Central i al vessant meridional del Prepirineu oriental es troba el sistema muntanyós format per la serra de Busa i la dels Bastets. S'estén d'est a oest pel terme municipal de Navès, a l'extrem oriental de la comarca del Solsonès.

La serra de Busa és un altiplà d'uns 4 km de llarg per 2 d'amplada màxima, encerclat per cingleres verticals que baixen abruptament cap a les valls que l'envolten, travessades pels rius Aigua de Valls, Cardener, Aigua d'Ora i Rasa de Valiells. És el resultat geològic d'un sinclinal penjat de flancs molt suaus, que resta enlairat i aïllat per l'erosió diferencial. La superfície estructural forma una planura, el planell de Busa, visiblement bombada seguint el radi del plec. El terreny està constituït per una sèrie detrítica de conglomerats dipositats a l'oligocè mitjà, formats per còdols heteromètrics i poligènics constituïts per quarzites, lutites, granit, residus de calcàries devonians i pissarres procedents dels Pirineus axials. Es tracta de conglomerats massius que descansen sobre margues eocenes, aixecats pels moviments tectònics miocènics, que donaren lloc als penya-segats que contornen l'altiplà i li donen l'aparença d'una mena de fortalesa inaccessible que destaca de lluny.

A Busa, hi destaquen els petits cims del Cogul (1.526 m) i la Llebre (1.515 m). En el planell i en els vessants no acinglerats hi ha una cobertura forestal formada per rouredes, pinedes de pi roig i boixedes, amb carrascar a les zones seques i fagedes calcícoles a les obagues. L'única masia habitada, la de can Rial de Busa, es troba a un 500 m de l'ermita de Sant Cristòfol i dels corralles de la Vila.

A l'extrem NW, l'altiplà es perllonga pel turó del Capolat, a 1.341 m d'alçada. Baixant encara més cap a l'oest, i als voltants dels 1.290 m d'altitud, una esquadra en sentit NS talla el Capolat i el separa d'un altre turó més petit. És el Capolatell, també conegut com *la Presó*, que culmina als 1.311 m d'altura.

En el punt on la separació entre els dos turons és mínima, una palanca d'aspecte sòlid i de 8 m de llarg ens permet accedir al Capolatell tot creuant la gran esquadra, que en aquest punt només té 7,5 m de desnivell. Aquest nou turó està constituït per dues agulles gairebé separades per una segona gran esquadra que segueix la mateixa orientació NS. En planta, el Capolatell recorda una papallona.

La superfície de la primera agulla, el que seria «l'ala est de la papallona», ocupa un rectangle de 110 m de llarg en sentit NS per 80 d'ample (EW). La segona agulla, basculada cap al SW, té 130 m en sentit NS per 80 en la perpendicular EW. Les dues juntes, doncs, se circumscriuen en una àrea de 130 per 160 m. Els vessants meridionals estan ocupats per un bosc dens, mentre que els septentrionals, més enlairats, van perdent vegetació a mesura que ens acostem a frec de cingle, fins que deixen la roca totalment descoberta.

Les dues màximes alçades (1.311 m) es troben als extrems nord de cada una de les agulles. El Capolatell és una torre rocallosa tallada per cingleres que cauen, llises i dretes, entre 200 i 300 m fins a les corbes de nivell dels 1.100 (extrems N i W) i 1.000 m respectivament (extrem sud, clot de l'Areny). El peu de la muntanya està constituït per una rampa pronunciada que s'estén cap a l'oest i on el bosc amaga els fragments de conglomerats que han anat caient al llarg del procés d'avanç i desintegració progressiva del cingle.

HISTÒRIA DE L'ESPELEOLOGIA AL CAPOLATELL

L'exploració del Capolatell constitueix un dels darrers episodis de l'«operació Solsonès», una fructífera campanya espeleològica iniciada al principi dels anys seixanta per Montserrat Ubach Tarrés i els seus pares, de l'EDES del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, de Manresa i, posteriorment, de l'ERE del Centre Excursionista de Catalunya, i a la

FERRAN ALEXANDRI

FERRAN ALEXANDRI

qual es van afegir alguns dels grups espeleològics més importants d'aleshores.

La primera referència espeleològica sobre el Capolatell i les cavitats apareix a mitjan 1967 en el primer número d'un nou butlletí ciclostilat, *l'EspeleoSie*. L'autor, Jordi Navarro, parla de les prospeccions realitzades per la SIE del Centre Excursionista Àliga durant els dies 9, 15 i 16 del mes d'abril del mateix any. Diu que el primer cap de setmana han fet sondeigs d'esquerdes de «20, 40 i 60 m de profunditat» i que el segon han baixat a uns 100 m d'una d'aquestes. També diu que han explorat una petita cova a peu de cingle. No presenten cap topografia, ni han batejat encara cap forat, ja que consideren que els treballs tot just comencen. Ja parlen de la gènesi de les cavitats fent referència al «desplaçament del Capolatell... pels coneguts efectes de l'atracció del buit». Participen en les exploracions, a més de l'autor, Bonet, Ferro, J. M. Victòria, R. Victòria, Vilagrà, Borès, Folch, Navarro, Rué, Freixes i Torné.

Per la seva banda, l'11, el 12 i el 17 juliol del mateix 1967, l'ERE del CEC fa dues visites consecutives al Capolatell dins el marc de l'«operació Solsonès»; una de reconeixement (C. Tarrés, J. Ubach i M. Ubach) i una altra d'exploració fins a uns 40 m de l'esquerda més prometedora (M. Alfaro).

Finalment, set dies després, els dies 25 i 26 de juliol, Montserrat Ubach, Oleguer Escolà i Roger Sitjà de l'ERE finalitzen l'exploració i la topografia d'aquesta esquerda, tot assolint-ne el fons, a 115 m de profunditat. La bategen amb el nom d'avenc de Capolatell. També exploren algunes de les esquerdes veïnes. El treball i la topografia es publiquen en el número 4

d'*Espeleòleg* (Escolà-Ubach, 1967), un altra de les revistes que esdevindrien clàssiques de l'espeleologia.

La troballa d'aquest «nou avenc de 100 m» s'afegeix a l'important ventall de cavernaments en conglomerats coneguts a Catalunya, amb l'interès afegit de tractar-se de les primeres referències d'un «conjunt d'esquerdes de despeniment citades en conglomerats» (Escolà-Lista, 1980).

Cinc anys després, els dies 5 i 6 d'agost del 1972, O. Escolà i M. Ubach, aquesta vegada amb l'espeleòleg de Mataró Lluís Filbà, baixen a una de les esquerdes explorada parcialment el 26 de juliol del 1960. La manca de material els atura davant d'un pou. Es tracta de l'avenc que es convertirà en la segona fondària del Capolatell.

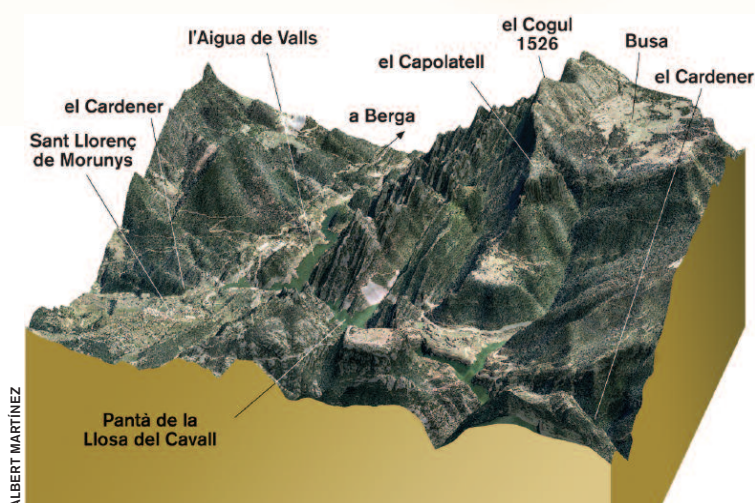
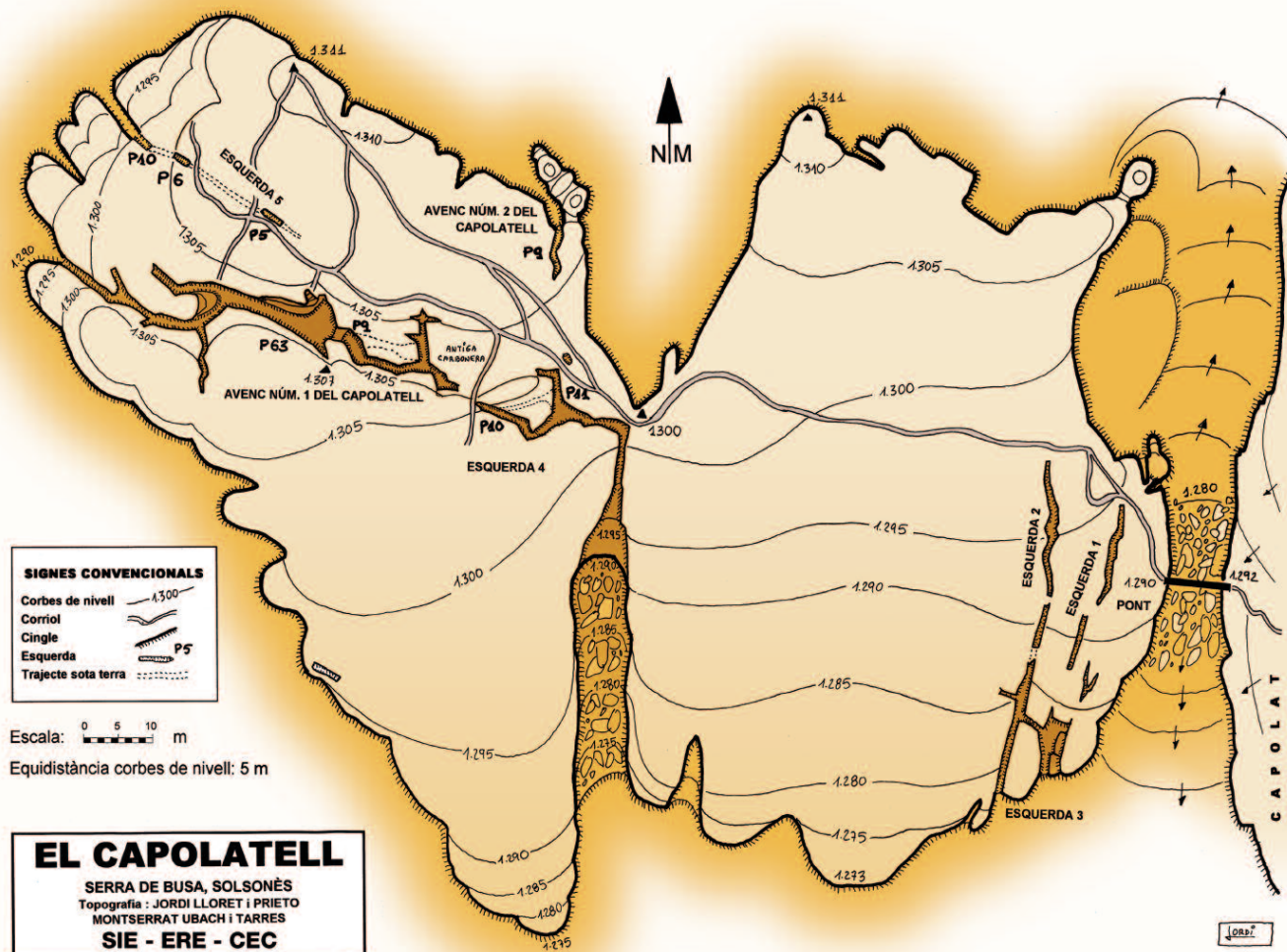
Passen vuit anys més fins que, el març del 1980, O. Escolà, Antoni Lista, Jaume Orta i Pablo Miranda continuen l'exploració interrompuda el 1972 i aconseguixen davallar fins als 62 m. Però a la cota -53 sondegen una altra vertical molt estreta. El 20 d'abril, Lista, Escolà i Jordi Comas assoleixen la cota -109. Anomenen el forat *avenc núm. 2 del Capolatell*. La topografia surt publicada al mateix any a dos llocs: *Espeleòleg*, 31 (Escolà -Lista 1980), i poc després, juntament amb la del que ara es denomina *avenc núm. 1 del Capolatell*, al *Catàleg Espeleològic de Catalunya* (Borràs et al., 1980).

Durant els vint anys següents hi ha un cert desinterès per part dels espeleòlegs per les cavitats d'aquest sector de la serra de Busa:

La repetició de la publicació de les dues topografies dels avencs grans en el volum de *Grans Cavitats de Catalunya*, magnífica obra de Ferran Cardona

**Entrada a l'avenc
núm. 2 del Capolatell.**

**La troballa
d'aquest «nou
avenc de 100 m»
s'afegeix a
l'important ventall
de cavernaments
en conglomerats
coneguts a
Catalunya**

ALBERT MARTÍNEZ

(Espeleo Club de Gràcia), de l'any 1989 (Cardona, 1985). Posteriorment, aquest mateix company inclou el Capolatell dins del seu recull *15 grans esqueraments d'interès espeleològic a Catalunya* (Cardona, 1993).

La publicació d'un nou croquis de l'avenc núm. 1, a càrrec d'en Xavier Badiella, de la SIS del Centre Excursionista de Terrassa (Badiella, 1989). I la cita de les dues cavitats –i cap altra més al Capolatell– en *l'Inventari espeleològic de Catalunya* (Miñarro-Valles, 1993).

L'any 2000 els autors d'aquest article inicien una topografia exterior força precisa amb els estris habituals: brúixola i clinòmetre Suunto, cinta mètrica, GPS i altímetre digital. Fan la polygonal dels camins,

la triangulació de tota la superfície i les radiacions addicionals; exploren i situen amb exactitud totes les esquerdes: una eina que pot ser força útil per elaborar el catàleg d'aquest conjunt de petites cavitats.

FORMACIÓ DE LES CAVITATS

En els conglomerats de Busa els còdols calcaris són escassos; en canvi, la presència d'altres materials menys carstificables és més important. Això fa que el cavernament quedi limitat a fenòmens paracàrstics de gènesi tectònica.

La formació de totes les cavitats està intrínsecament relacionada amb l'espectacular evolució geomorfològica responsable de la creació de l'actual disposició topogràfica de l'agulla que les conté. El Capolatell és el fruit del basculament d'una fracció de la muntanya del Capolat vers l'oest, a conseqüència del lliscament dels materials conglomeràtics de l'oligocè, rígids i fissurats, per sobre del substrat de margues eocèniques, molt més plàstiques. Aquest moviment comença a produir-se des del moment en què el riu Cardener excava la seva vall actual i deixa desprotegit tot l'extrem occidental del sinclinal. L'acció de la gravetat, aplicada sobre les grans megàclasis de la xarxa de fracturació NS, ha produït dues grans esquerdes i separacions: la de l'agulla occidental vers l'oriental, i la d'aquesta vers el Capolat. L'avanç de tot el bloc es produeix en sentit EW.

Hi trobem cavitats associades a aquests desplaçaments que segueixen una orientació NS, formades per esquerdes produïdes per l'eixamplament de fissures accessòries paral·leles a les principals. Ens referim a les petites esclatxes sense sostre de l'extrem més oriental de

ELS AVENCS I LES ESQUERDES DEL CAPOLATELL

CAVITATS DEL SISTEMA EW (FORMADES PER MOVIMENTS NS)

Avenc núm. 1 del Capolatell

Es troba al bell mig de l'agulla més occidental, a l'esquerra del corriol principal que, venint de la passarel·la de ferro, creua tot el Capolatell d'est a oest. Aviat hom s'adona que es tracta de la cavitat més prometedora, i el lloc per fer el descens més directe resulta molt evident.

Format per un conjunt d'esquerdes estructurades entre els W30N-E30S i els W10N-E10S. Boca de 60 m allargada en aquesta mateixa direcció, amb amplades màximes de 2 a 3 m i que baixa des dels 1.307 fins als 1.295 m d'altura. Pou inicial de 63 m amb replans formats per blocs encastats a -41 i -54. Una boca estreta dona pas a un P-10 seguit d'un P-13 amb la planta formada per rocs i sediments. A partir d'aquest punt, cota -87, la morfologia tectònica està lleugerament emmascarada per processos reconstructors. Sortides laterals a les parets exteriors del cingle, a les cotes -41, -63 i a la mateixa boca. Nova vertical de 19 m amb important replà intermedi a la meitat (-97,5), que arriba als -106,5 i des d'on l'esquerda assoleix els 110 m. Seguint una estreta galeria lateral vers el SE, on cal baixar un pouet de 5 m, es troba el punt més fondo a 115 m sota la superfície. Recorregut total: 420 m.

Avenc núm. 2 del Capolatell

Molt fàcil de trobar. Just després de creuar el collet que separa les dues agulles que formen el Capolatell, cal seguir el cingle 25 m cap al NW i es troba l'esclatxa d'accés a l'avenc, davant d'una agulleta adossada molt característica. A 1.306 m d'altura.

Boca iniciada amb una fissura NS que baixa en rampa 9 m de profunditat fins a assolir una saleta amb dues comunicacions amb les parets exteriors de l'agulla pels seus extrems W i E. A partir d'aquest punt, la resta de la cavitat es desenvolupa clarament en una esquerda principal de direcció W15N-E15S, paral·lela a les que formen l'avenc núm. 1 i les esquerdes 4 i 5.

A -16 m s'obre un primer pou de 16 m que porta a un replà allargat, format per blocs i sediments encaixonats entre les parets de la diàclasi. Des d'aquest lloc, per l'extrem oriental es baixa una vertical de 27 m, estreta. Després d'un ressalt i una rampa s'acaba l'avenc a la cota -62.

De nou al replà a -32, accedim per l'extrem occidental a un P-18 que segueix amb rampa i dos petits ressaltos fins a arribar als -64. Aquí, un estret laminador dona pas a l'última vertical, una estretíssima diàclasi de 45 m amb replà als 35, que amb moltes incomoditats arriba, com a mínim, als 109 m de fondària.

Esquerda núm. 4

Comença just en el petit coll a 1.300 m d'altura que separa els dos fragments del Capolatell. Formada per una xarxa d'esquerdes juxtaposades en baioneta. Entre

Morfologia
de pous allargats
i estrets clarament
estructurats
en diàclasis que
es van fent encara
més angosts
a mesura que
s'avança, i caòtics
amuntegaments
de blocs

**Avenc núm. 2
del Capolatell.**

JORDI LORET

JORDI LLORET

JORDI LLORET

A l'esquerra,
l'esquerda núm. 4,
i al costat, la núm. 1.

0,5 i 1,5 m d'amplada, té una planta a 6 m de fondària des d'on s'accedeix a una curta galeria subterrània, on un gran bloc després del sostre forma una mena de saleta, que als 6 m de recorregut va a parar a un altre sector de la mateixa xarxa. L'esquerda continua baixant, estreta, al menys fins als 11 m de profunditat.

L'extrem occidental queda només a 5 m de separació del punt més oriental de la llarga boca de l'avenc núm. 1. De fet, es tracta de les mateixes fissures, però no hem arribat a connectar-les. Recorregut total: 43 m exteriors i 10 m subterrànies.

Esquerda núm. 5

Estreta fissura d'uns 28 m de llarg en direcció W30N-E30S situada a l'extrem més nord-occidental del Capolatell, entre l'avenc núm. 2 al nord i el núm. 1 al sud. Totalment subterrània, amb tres boques petites de 2,4, 1,8 i 3,0 m de llarg i entre 40 i 70 cm d'amplada, que donen a curtes verticals de 5, 6 i 10 m de profunditat. Màxim desnivell boca superior -fondo: 15 m.

CAVITATS DEL SISTEMA NS

Esquerda núm. 1

És la primera que es troba després de creuar el pont d'accés. Direcció N10E-S10W. 1 m d'amplada màxima i poc més d'1 m de fondària, obstruïda per tota mena de sediments i blocs que no deixen cap lloc de penetració. Té 14,7 m de llarg.

Esquerda núm. 2

Es troba immediatament després i és paral·lela a la núm. 1. Té les mateixes característiques, amplada i profunditat, i una llargada de 19,0 m en sentit N5W-S5E. Està mig amagada per la vegetació. Alguns trams sense obstrucció sedimentària donen accés a pouets d'aparença molt estreta que baixen uns quants metres.

Esquerda núm. 3

Es tracta d'un modest conjunt d'esquerdes gairebé paral·leles, continuació vers el sud de les núm. 1 i núm. 2. En total, 35 m de recorregut descendent, des de la cota 1.290 m fins a poc més avall dels 1.280 m, totalment exteriors. Amplada i fondària irrelevants. Recorregut complex a causa de la vegetació abundant.

Bibliografia

- BADIELLA I NOGUERA, X. «Les cavitats de la serra de Busa». *Materials La Selva (Navès, Solsonès)* 34 (1989).
- BORRÀS, J. MIÑARRO, J. M. TALAVERA, F. *Catàleg Espeleològic de Catalunya*. Vol. 5. *L'Urgell, el Solsonès, la Segarra i el Berguedà*. Barcelona: Políglota, 1980.
- CARDONA I OLIVÁN, F. *Grans Cavitats de Catalunya. La serralada pirinenca*. Vol 1. Barcelona: Espeleo Club de Gràcia, 1989.
- CARDONA I OLIVÁN, F. «Les Correjades (la Vall d'en Bas, Garrotxa)». *Exploracions* 16 (1993): 51-65.
- COLL, X.; LLOBET, S. *Port del Comte – Serra del Verd*. Guia Cartogràfica i mapa a 1:25.000. Granollers: Alpina, 1978.
- ESCOLÀ, O.; LISTA, A. «Un altre nou avenc de -100 a Catalunya. Avenc núm. 2 del Capolatell (Serra de Busa, Solsonès)». *Espeleòleg* 31 (1980): 41-44.
- ESCOLÀ, O; UBACH, M. «Un nou avenc de 100 m a Catalunya. Avenc del Capolatell (Serra de Busa, Solsonès)». *Espeleòleg* 4 (1967): 109-115.
- FRUITÓS I SAYOL, J. *La Vall de Lord. Guia turística i excursionista (Solsona, Solsonès)*, 1997.
- GUIXÉ, D. *La Llosa del Cavall, un espai natural englobat en el PEIN. Busa-Bastets. La Llosa del Cavall (Navès, Solsonès)*, 1999, pàg. 59-71.
- MIÑARRO, J. M.; VALLES, J. *Inventari Espeleològic de Catalunya. El Prepirineu* 2. Barcelona: Federació Catalana d'Espeleologia, 1993.
- NAVARRO, J. M. «Exploraciones en la Sierra de Busa». *EspeleoSie* 1 (1967): 22-23.
- UBACH I TARRES, M. «Operació Solsonès: Una nueva sima de más de 100 metros en Cataluña: L'avenc del Capolatell». *Periódico Manresa*, 1967.

En cas d'emergència,
sempre podràs comptar amb la **e+LITE®**.

hands **free** lighting*

e+LITE®

La primera llanterna frontal Petzl per a emergències.

Tan se val on i quan, perquè la e+LITE és potent, ultralleugera i fiable en qualsevol condició.

- resistent als cops.
- funciona en qualsevol ambient (fred, calorós o potencialment explosiu); és estanca fins -1 m.
- manté la seva eficàcia durant 10 anys sense utilitzar-se.
- té un abast de 19 m, una autonomia de 4 nits consecutives (45 h).
- pesa 27 g (amb les piles incloses). Sempre la duràs a sobre

